

POLGÁRMESTERE

Ikt. sz.: 2/96-12/2018.

Hiv. sz.: 9/15/2018.

Kt.sz.: 2/95-2/2018.

Városgazdálkodási Főosztály

Az ülés időpontja: 2018. január 29.

ELŐTERJESZTÉS

A Liva-malom ingatlannal kapcsolatos intézkedésekről

Tisztelt Képviselő-testület!

Budapest Főváros XV. Kerület Rákospalota, Pestújhely, Újpalota Önkormányzata elkötelezett a fővárosban a pesti oldal egyetlen ma még látható vízimalmának maradványa, a Budapest XV. kerület 90989 helyrajzi számú 4816 m² alapterületű Liva-malom műemléképületének helyreállítása, közösségi és kulturális hasznosítása iránt.

A műemlék épületet a fővárosban egyedülálló létesítményként az Önkormányzat helytörténeti kiállításnak helyt adó **helyreállított működő vízimalomként** kívánja bemutatni, a **helyi közösségi élet aktív színtereként**, kulturális és turisztikai központként **működtetni**. A felújított malomépületben helyi néprajzi-gazdálkodástörténeti kiállítás (Rákospalotai Múzeum) kap helyet. További alternatív lehetőség népművészeti bemutatók, alkotótáborok, kézműves foglalkozások megrendezésére alkalmas foglalkoztató terek kialakítása. Tematikus rendezvények (pl. az év jeles napjaihoz kapcsolódó) számára is biztosítható a helyszín.

A helyreállítandó műemléképület és telke alkalmas színhelyévé válhat többgenerációs programoknak, továbbá helyt adhat az oktató-nevelő tevékenység fejlesztésének is az óvodák-iskolák bevonásával.

A malomkert **rendezvényterként hasznosítható** szabadtéri előadások, kézműves foglalkozások és vásárok, ádventi vásár, helyi tánc- és színjátszó csoportok, zenei együttesek bemutatkozása céljára.

Jelenleg a műemléképület helyreállítása és a terület rendbetétele, karbantartása folyamatban van.

Döntések felülvizsgálata

Budapest Főváros XV. Kerület Rákospalota, Pestújhely, Újpalota Önkormányzat Képviselő-testülete felkérte a polgármestert 583/2017. – 585/2017. (IX.26.) ök. számú határozataiban (1. melléklet), hogy a Liva-malom épületével és telkével kapcsolatban **nyújtson tájékoztatást** a 2014. augusztusa óta megtett **intézkedésekről** és azok felelőseiről, az ingatlanra fordított **költségekről**, tételenkénti és költségnemenkénti bontásban, megjelölve a kifizetések címzettjeit. Felkérte továbbá a polgármestert az ingatlanra vonatkozó **végre nem hajtott határozatok áttekintésére**, és az okafogyott, vagy végre nem hajtott határozatok végrehajtására vagy visszavonására.

Budapest Főváros XV. kerület Rákospalota, Pestújhely, Újpalota Önkormányzatának Képviselő-testülete döntése alapján az Önkormányzat megvásárolta a KL Ingatlanfejlesztő és

Kezelő Kft. tulajdonát képező Budapest XV. kerület 90989 helyrajzi számú Liva-malom műemléki ingatlan 2014. október 10-én. Az ingatlan adás-vételét megalapozó 702/2014. (IX.17.) ök. számú határozat megalkotásától kezdve a mai napig a 2. sz. mellékletben felsorolt képviselő-testületi határozatok születtek.

A határozatok alapján tett intézkedéseket, a feladatot ellátó szervezeteket és a bekerülési költségeket szintén a 2. sz. mellékletben található táblázat tartalmazza.

A táblázat alapján a Liva-malommal kapcsolatos 21 db határozatról és azok teljesítésére hozott intézkedésekről összefoglalóan a következő megállapítások tehetők:

1. 4 db határozat végrehajtása **intézkedést nem igényelt** (329/2015. (V.28.), 394/2017. (VI.6.), 504/2017. (IX.5.), 505/2017. (IX.5.)).
2. 4 db határozat **végrehajtása folyamatban van** (583/2017. (IX.26.), 584/2017. (IX.26.), 585/2017. (IX.26.), 766/2017. (XI.28.)).
3. 1 db határozat végrehajtására előterjesztés készült, a döntést a Képviselő-testület a 396/2017. (VI.6.) határozatnál **elnapolta**, majd 550/2017. (IX.11.) határozatában a döntést meghozta.
4. 2 db határozat **végrehajtása megtörtént**, de nem a határozatban nevesített közreműködő által (331/2015 (V.28.), 395/2017 (VI.6.)). Mindkét esetben a Képviselő-testület arról döntött, hogy az ingatlan fenntartási és karbantartási munkálataira a Répszolg Kft. kapjon megbízást. A költségvetési rendeletben foglaltaknak megfelelően a feladat ellátásával a Palota-15 Kft lett megbízva.
5. 10 db határozat **végrehajtása hiánytalanul megtörtént** (702/2014. (IX.17.), 34/2015. (I.29.), 330/2015. (V.28.), 332/2015. (V.28.), 398/2016. (VI.28.), 459/2016. (IX.6.), 460/2016. (IX.6.), 461/2016. (IX.6.), 550/2017.(IX.11.), 586/2017. (IX.26.)).

Szükségesnek látom az ingatlanra vonatkozó, nem a határozatoknak megfelelően végrehajtott döntések visszavonását. A határozatokban nevesített Répszolg Kft. helyett a költségvetési rendelet szerint a feladatot eddig is ellátó Palota-15 Nkft-t javaslom a fenntartási és karbantartási munkálatokkal megbízni.

A fenti összesítésből látszik, hogy a Liva-malom műemléképület és telke hasznosításának érdekében hozott **határozatok teljesítése megtörtént** vagy folyamatban van.

Névhasználat történeti áttekintése

Önkormányzati képviselői jelzés érkezett 2017. november 15-én, hogy egy, a rákospalotai temetőben található sírfeliraton a **Liva család neve „w” betűvel szerepel**. A felirat ellentétes a jelenleg általánosan használt „Liva” írásmóddal.

A kerületi anyakönyvi hivatal igazolása alapján, a halotti anyakönyvbe a Liwa családnév „w” betűvel került bejegyzésre a 43/1962. folyószámon (3. melléklet).

Liwa József malomtulajdonos 1876. 01. 12-én született, cseh-szlovák állampolgár volt, majd a későbbiek folyamán lett magyar állampolgár az anyakönyvi bejegyzés szerint, 1962. 02. 11-én hunyt el. Az anyakönyvi dokumentumokban a család többi tagja is Liwaként lett anyakönyvezve, névváltoztatás nem történt.

Egy, a Fővárosi Levéltárban fellelhető, 1895-ben született dokumentumban Liwa József sajátkezű aláírásában jól olvasható a „w” betű (4. melléklet)¹.

¹ Forrás: Budapest Főváros Levéltára

Kiss Emíliaának, a Rákospalotai Múzeum volt igazgatójának a „Helyem, Házam, Palotám” kiadványban 2015 novemberében megjelent „Adalékok a Liva-malom történetéhez” c. írásában (5. melléklet) a Liwa család neve „v” betűvel szerepel.

Tájékoztatom a tisztelt Képviselő-testületet, hogy a malommal kapcsolatos több, régebben és a közelmúltban keletkezett döntésben is „Liva” írásmód lett használva, különös tekintettel a következő határozatra: Budapest Főváros XV. kerületi Önkormányzat Képviselő-testülete a **265/2009. (IV. 29.) ök. számú határozatával** Budapest XV. kerületben a (98093/55) hrsz.-ú közútnak a **Liva-malom utca elnevezést adta.**

Megítélésem szerint az **eredeti**, anyakönyvezett családnév írásmódjára a jövőben a „**Liwa-malom**” írásakor a „w” betű használata lenne a megfelelő.

Az előzőek alapján javaslom az ingatlan elnevezésére vonatkozóan az eredeti, anyakönyvezett Liwa családnév írásmódjának megfelelő Liwa-malom név használatát.

Kérem a Tisztelt Képviselő-testületet az előterjesztés megtárgyalására, és a határozati javaslatok szerinti döntések meghozatalára.

Budapest, 2018. január ^{17.} „.....”.

Hajdu László
polgármester

Mellékletek:

1. 583/2017. – 585/2017. (IX.26.) ök. számú határozatok
2. Határozatok és intézkedések 2014 augusztusa óta
3. Anyakönyvi hivatal igazolása
4. Fővárosi Levéltár dokumentumai
5. Cikk a „Helyem, Házam, Palotám” c. kiadványból

- (1) **Témafelelős:** Városgazdálkodási Főosztály
Népjóléti és Intézményfelügyeleti Főosztály
(2) **Egyeztetésre megküldve:** Jegyzői Iroda 2018. január ... nap
(3) **Bizottságok:** PTB ESZB VKB KKB JÜB KÉB

X X

- (4) **Jegyzői láttamozás:** 2018. hó ... nap Aláírás:

Határozati javaslatok:

1. A Képviselő-testület úgy dönt, hogy elfogadja az ikt. számú előterjesztés szerinti tartalommal a polgármester Liva-malom épülete és telke 90989 hrsz-ú ingatlannal kapcsolatban nyújtott tájékoztatását a 2014. augusztusa óta megtett intézkedésekről és azok felelőseiről, valamint az ingatlanra fordított költségekről.

Határidő: 2018. január 29.

Felelős: polgármester

2. A Képviselő-testület úgy dönt, hogy az ingatlan elnevezésére vonatkozóan a továbbiakban az eredeti, anyakönyvezett Liwa családnév írásmódja szerinti Liwa-malom név használata a megfelelő.

Határidő: 2018. január 29.

Felelős: polgármester

3. A Képviselő-testület úgy dönt, hogy a 265/2009. (IV. 29.) ök. számú határozatában a „Liva-malom” szövegrészt „Liwa-malom” szövegre módosítja. Felkéri a polgármestert, hogy a módosítással összefüggésben szükséges további intézkedéseket tegye meg.

Határidő: 2018. január 29. (döntésre)

a döntéstől számított 30 nap a Fővárosi Közgyűlés elé történő terjesztésre (intézkedés megtételére)

Felelős: polgármester

4. A Képviselő-testület úgy dönt, hogy az ingatlanra vonatkozó 331/2015 (V.28.) és 395/2017 (VI.6.) ök. sz. határozatait visszavonja.

Határidő: 2018. január 29.

Felelős: polgármester

5. A Képviselő-testület úgy dönt, hogy a 90989 hrsz. alatti Liwa-malom ingatlan fenntartási és karbantartási munkálataival a Palota-15 Rehabilitációs és Közfoglalkoztatási Nkft.-t (1151 Budapest, Bogánics u. 10.) bízva meg, és felkéri a polgármestert, hogy a 2018. évi költségvetésbe terveztesse be a szükséges előirányzatot.

Határidő: 2018. január 29. (döntésre)

az Önkormányzat 2018. évi költségvetési rendeletének jóváhagyása (a pénzügyi fedezet biztosítására)

Felelős: polgármester

Az 1-4. határozati javaslatok elfogadásához egyszerű szavazattöbbség, az 5. határozati javaslat elfogadásához minősített szavazattöbbség szükséges!

A döntés alapjául szolgáló jogszabályhelyek:

- Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény 13. § (1) bekezdés 1., 7., 11. és 13. pont

örvényességi

felülvizsgálatra érkezett:.....

2018 JAN 17.

.....hón

L. M. 01.17.

583/2017. (IX.26.) ök. számú határozat

Budapest Főváros XV. kerület Rákospalota, Pestújhely, Újpalota Önkormányzatának Képviselő-testülete **felkéri a polgármestert, hogy tájékoztassa a Képviselő-testületet a 90989 hrsz-ú ingatlannal (Liva-malom épülete és telke) kapcsolatban 2014. augusztusa óta megtett intézkedésekről és azok felelőseiről.**

Felelős: polgármester

Határidő: 2017. november 15.

584/2017. (IX.26.) ök. számú határozat

Budapest Főváros XV. kerület Rákospalota, Pestújhely, Újpalota Önkormányzatának Képviselő-testülete **felkéri a polgármestert, hogy tájékoztassa a Képviselő-testületet a 90989 hrsz-ú ingatlanra (Liva-malom épülete és telke) fordított költségekről, tételenkénti és költségnemenkénti bontásban, megjelölve a kifizetések címzettjeit.**

Felelős: polgármester

Határidő: 2017. november 15.

585/2017. (IX.26.) ök. számú határozat

Budapest Főváros XV. kerület Rákospalota, Pestújhely, Újpalota Önkormányzatának Képviselő-testülete **felkéri a polgármestert a 90989 hrsz.-ú ingatlanra (Liva-malom épülete és telke) vonatkozó végre nem hajtott határozatok áttekintésére, s az okafigyott, végre nem hajtott határozatok végrehajtására vagy visszavonására.**

Felelős: polgármester

Határidő: 2017. december 31.

Tájékoztató a Liva-malom ingatlannal kapcsolatos intézkedésekről

Határozat száma	Határozat szövege	Intézkedés	Felelős	Költség (Ft nettó)	ÁFA	Költség (Ft bruttó)
702/2014. (IX.17.)	Budapest Főváros XV. kerület Rákospalota, Pestújhely, Újpalota Önkormányzatának Képviselő-testülete ismételt szavazással úgy dönt, hogy megvásárolja a KL Ingatlanfejlesztő és Kezelő Kft. tulajdonában álló, Budapest XV. kerület 90989 helyrajzi számú, kivett lakóház, udvar, gazdasági épület megnevezésű, KL Ingatlanfejlesztő és Kezelő Kft. tulajdonát képező 4816 m ² alapterületű, Liva-malom néven ismert műemléki ingatlant 30.000.000, Ft-os, azaz Harmincmillió forint ÁFA mentes vételáron. A vételár fedezete a 2014. évi költségvetés VI. számú módosításának hatályba lépését követően biztosított.	A vételár fedezete a 2014. évi költségvetés VI. számú módosításában biztosításra került. Az ingatlan adás-vételére 2014. október 10-én a 969/2014. sz. szerződés megkötésére került sor. Megvásárolva 30 mFt-ért a KL Ingatlanfejlesztő és Kezelő Kft-től .	Polgármesteri Kabinet	30 000 000	-	30 000 000
34/2015. (I.29.)	Budapest Főváros XV. kerület Rákospalota, Pestújhely, Újpalota Önkormányzatának Képviselő-testülete úgy dönt, felkéri a polgármestert a Liva malom ingatlanának és környezetének összefüggő hasznosítására vonatkozó fejlesztési koncepcióterv elkészíttetésére.	A koncepcióterv elkészült 2015. április 28-án. Készítette: Főépítész Iroda. 2015. május 28-i ülésén a testület tárgyalta az elkészült koncepciótervet, a 329-332/2015.(V.28.) határozataival egyrészt jóváhagyta azt, másrészt kijelölte az intézkedési javaslat azon feladatait, amelyet haladéktalanul el kell végezni, vagy meg kell kezdeni az előkészítésüket. Rendelkezett ezen feladatokhoz a forrásbiztosításról is.	Főépítész Iroda	-	-	-
329/2015. (V.28.)	Budapest Főváros XV. kerület Rákospalota, Pestújhely, Újpalota Önkormányzatának Képviselő-testülete elfogadja a Budapest XV. kerület, Liva malom (hrsz.: 90989) fejlesztési koncepcióját és az abban megfogalmazott intézkedési javaslatokat, az 1/47-131/2015. iktatószámú előterjesztés 2. melléklete szerint.	Intézkedést nem igényel.		-	-	-
330/2015. (V.28.)	Budapest Főváros XV. kerület Rákospalota, Pestújhely, Újpalota Önkormányzatának Képviselő-testülete elfogadja a Budapest XV. kerület, Liva malom (hrsz.: 90989) fejlesztési koncepciójának intézkedési javaslatai közül a 2015. évben megvalósítandó, alább felsorolt feladatokat: a terület bekerítése, az átközeledést biztosító új út nélkül, - geodéziai felmérés és fakataszter készítése, - megvalósíthatósági tanulmány készítése az élőgépes szennyvíztisztító elhelyezéséhez, - felújítási pályázati terv készítése, valamint, biztosítja az ehhez szükséges 12,5 millió Ft + ÁFA forrást a 2015 évi költségvetés szabad pénzmaradvány terhére.	Városüzemeltetési Főosztály 2015.10.15-én szerződést kötött a Répszolg Kft-vel a felújításhoz kapcsolódó tereprendezés, telek bekerítése munkákra, a szerződés 2015.11.30-án teljesült. Költség: 1.905.000 Ft bruttó. A geodéziai felmérést és fakatasztert a Szin(t)vonat Bt. elkészítette. Költség: 415.000 Ft. Az élőgépes szennyvíztisztító elhelyezéséhez a megvalósíthatósági tanulmányt a Tebodin Hungary Kft. elkészítette. Költség: 9.525.000 Ft bruttó. A felújításra és hasznosításra az Építész Mester Egylet - Mesteriskola XXIII. ciklusában sikeres zártkörű tervpályázat került lebonyolításra. A pályázat zárójelentése 2015. novemberében került kiadásra. Költség: 3.000.000 Ft.	Főépítész Iroda	12 415 000	2 430 000	14 845 000

331/2015. (V.28.)	Budapest Főváros XV. kerület Rákospalota, Pestújhely, Újpalota Önkormányzatának Képviselő-testülete úgy dönt, hogy az ingatlan fenntartási és karbantartási munkálataival a Répszolg Kft-t bizza meg és felkéri a polgármestert a szükséges intézkedések megtételére	Szerződéskötés nem történt, a Répszolg Kft. a feladatot nem látta el. Városüzemeltetési Főosztály 2016.06.22-én szerződést kötött a Palota-15 Kft -vel a terület közfoglalkoztatás keretében ellátandó havi rendszerességű tisztítására. Költség: 2.540.000 Ft bruttó .	Főépítési Iroda, Városüzemeltetési Főosztály	2 000 000	540 000	2 540 000
332/2015. (V.28.)	Budapest Főváros XV. kerület Rákospalota, Pestújhely, Újpalota Önkormányzatának Képviselő-testülete úgy dönt, hogy a Liva malom közösségi és kulturális hasznosítási és rekonstrukcióját is tartalmazó pályázati tervek a képviselő-testület részére ismertetésre kerüljenek, a szükséges pénzüsszegek és források megjelölésével.	A pályázat terveit, eredményét a Főépítési Iroda ismertette a képviselő-testülettel a 2016.06.28-i Képviselő-testületi ülésen (2/47-120/2016. sz. előterjesztés 6. sz. melléklete).	Főépítési Iroda	-	-	-
398/2016. (VI.28.)	Budapest Főváros XV. kerület Rákospalota, Pestújhely, Újpalota Önkormányzatának Képviselő-testülete úgy dönt, hogy a 2/47-129/2016. iktatószámú előterjesztés melléklete szerinti tartalommal elfogadja a 2016. II. félévi munkatervét, azzal a kiegészítéssel, hogy a Liva malom tetőszerkezetének teljes helyreállításáról szóló előterjesztést a képviselő-testület szeptember havi ülésére betervezi. Felkéri a polgármestert, hogy az elfogadott munkatervet tegye közzé.	A munkaterv 2016. szeptember 1-jén az Önkormányzat honlapján közzétételre került. A munkaterv szerint a 2016. szeptember 6-i ülés 4. előterjesztése foglalkozik a Liva malom tetőszerkezetének teljes helyreállításával.	Jegyzői Iroda, Főépítési Iroda	-	-	-
459/2016. (IX.6.)	Budapest Főváros XV. kerület Rákospalota, Pestújhely, Újpalota Önkormányzatának Képviselő-testülete támogatja a Budapest XV. kerület hrsz.: 90989 alatti Liva-malom épületrom állagmegóvása érdekében tető építését azzal, hogy annak kialakítását előzze meg építés-történeti, műemléki kutatás, a Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központtal történő egyeztetés.	Az időközben megszüntetett Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ helyett az illetékes BFKH V. Kerületi Hivatala, Építésügyi és Örökségvédelmi Osztállyal (1051 Budapest, Sas u. 19.) az előzetes egyeztetés történt. A Főépítési Iroda a tervezési programot ez alapján állította össze. A műemléki védettségű épületrom állapotfelmérési dokumentáció, épület és tető-helyreállítás építési engedélyezési tervének elkészítésére a tervező kiválasztása 2017. június 20-án megtörtént: XXI. Architect Tervezőiroda Kft. A szerződés szerinti I. tervezési ütemet a tervező leszállította. A tervezői egyeztetés a BFKH V. Kerületi Hivatala, Építésügyi és Örökségvédelmi Osztállyal 2017.09.22-én megtörtént. Az építési engedélyezési eljárás folyamatban van.	Főépítési Iroda	1 000 000	270 000	1 270 000
460/2016. (IX.6.)	Budapest Főváros XV. kerület Rákospalota, Pestújhely, Újpalota Önkormányzatának Képviselő-testülete a Budapest XV. kerület hrsz.: 90989 alatti Liva-malom épületrom tető-helyreállításának és állagmegóvásának tervezéséhez szükséges 4.000.000,- Ft + ÁFA, azaz bruttó 5.080.000,- Ft költségkeretet a 2017. évi költségvetésben biztosítja.	A 2017. évi költségvetésről szóló 5/2017. (III.1.) önkormányzati rendelet tartalmazza a Liva-malom épületrom tető-helyreállításának és állagmegóvásának tervezéséhez szükséges 4.000.000 Ft + ÁFA előirányzatot.	Közgazdasági Főosztály	-	-	-

461/2016. (IX.6.)	Budapest Főváros XV. kerület Rákospalota, Pestújhely, Újpalota Önkormányzatának Képviselő-testülete felkéri a polgármestert, hogy a Liva-malom hasznosításának programját dolgoztassa ki az adottságok és lehetőségek figyelembevételével.	A Liva malom fejlesztésére az előzmények és adottságok figyelembevételével (különös tekintettel a közmű ellátottságra) a Főépítési Iroda 2017.05.11-én új fejlesztési koncepciót készített. Az erről szóló képviselő-testületi előterjesztés nyomán a testület 2017. júniusában 394/2017. (VI.6.) ök. számú határozatában támogatta a Liva-malom épületrom átmeneti hasznosítását időszakos fedett-nyitott közösségi rendezvényterként.	Főépítési Iroda	-	-	-
394/2017. (VI.6.)	Budapest Főváros XV. kerület Rákospalota, Pestújhely, Újpalota Önkormányzatának Képviselő-testülete a 2/47-126/a/2017. iktató számú módosítási javaslat figyelembe vételével elfogadja a 2/47-126/2017. iktatószámú előterjesztés 1. sz. mellékletét képező fejlesztési koncepcióban felvázolt programot azzal a feltétellel, hogy a 73 darab magántelek csapadékvizének összegyűjtése és levezetése nem a Liva malom telkén a volt tömederben történik, ezen környező magántelkek részére a Liva-malom telkén kívül kialakított záportározó vizének levezetése a Szilas patakba nem a Liva-malom telkének felhasználásával történik meg, annak levezetésére a malom ingatlan mellett tervezett közút nyomvonalra szolgáljon. Támogatja a Budapest XV. kerület hrsz.: 90989 alatti Liva-malom épületrom átmeneti hasznosítását időszakos fedett-nyitott közösségi rendezvényterként.	Intézkedést nem igényel.				-
395/2017. (VI.6.)	Budapest Főváros XV. kerület Rákospalota, Pestújhely, Újpalota Önkormányzatának Képviselő-testülete a 2/47-126/a/2017. iktatószámú módosítási javaslat alapján úgy dönt, hogy a 90989 hrsz. alatti ingatlan és a rajta lévő épületrom működtetési tevékenységével az önkormányzat tulajdonában lévő Répszolg Kft-t (1152 Bp., Hunyadi utca 3.) bízta meg.	Városüzemeltetési Főosztály 2017.03.27-én szerződést kötött a Palota-15 Kft -vel a terület megtisztítására (aljnövényzet tisztítása, zöldhulladék eltávolítása, növényállomány átvizsgálása, sarjadék fák kivágása, fűnyírás 5 alkalommal, parlagfű mentesítés). Költség: 2.540.000 Ft bruttó . Városüzemeltetési Főosztály 2016.06.22-én szerződést kötött a Palota-15 Kft -vel a tömeder rekultivációjára (feltárt meder kikotrása gépi erővel, meder tisztítása kézi erővel, mederből kitermelt föld, homok meder területén kívüli elterítése ill. deponálása), malom fagy elleni állagmegóvása érdekében falak külső felületének letakarása Költség: 1.270.000 Ft bruttó .	Főépítési Iroda, Városüzemeltetési Főosztály	3 000 000	810 000	3 810 000

396/2017. (VI.6.)	Budapest Főváros XV. kerület Rákospalota, Pestújhely, Újpalota Önkormányzatának Képviselő-testülete a 2/47-126/a/2017. iktatószámú módosítási javaslat alapján felkéri a polgármestert kezdeményezze a Hubay Jenő tér 8. szám alatti épület bontására kiírt pályázat nyertesénél és az ÉPK 25. jelű épületének bontását elnyerő vállalkozónál a Liva-malom tetőszerkezetének korhű, műemléki jellegű megépítéséhez szükséges nagy terek áthidalására alkalmas gerendák, tetőléccek, nagy méretű téglák és tetőcserepek ingyenes megszerzését és az Önkormányzat rendelkezésére bocsátását.	A Képviselő-testület 2017. november 7-i ülésére készült előterjesztés (2/47-234/2017.), melyet a Testület a napirendről levett, határozat nem született.	Főépítési Iroda	-	-	-
504/2017. (IX.5.)	Budapest Főváros XV. kerület Rákospalota, Pestújhely, Újpalota Önkormányzatának Képviselő-testülete – a 2/47-192/a/2017. iktatószámú módosító javaslat alapján – úgy dönt, hogy a Liva-malom vagyis a Lápok Háza legyen a Rákospalotai Múzeum. „LÁP – Legyen Áldott Palota”	Intézkedést nem igényel.		-	-	-
505/2017. (IX.5.)	Budapest Főváros XV. kerület Rákospalota, Pestújhely, Újpalota Önkormányzatának Képviselő-testülete – a 2/47-192/a/2017. iktatószámú módosító javaslat alapján – ismételt szavazással úgy dönt, hogy a Liva-malom vagyis a Lápok Háza legyen a Rákospalotai Múzeum. „LÁP – Legyen Áldott Palota”	Intézkedést nem igényel.		-	-	-
550/2017. (IX.11.)	Budapest Főváros XV. kerület Rákospalota, Pestújhely, Újpalota Önkormányzatának Képviselő-testülete hogy a Budapest XV. kerület Hubay Jenő tér 8. szám alatti ingatlan területén legfeljebb 68 lakásos lakóház létesítése céljából Budapest Főváros XV. kerület Önkormányzat Képviselő-testülete 319/2017. (V.2.) ök. számú határozatával kiírt kétfordulós nyilvános pályázat érvényes. A GRABARICS Építőipari Korlátolt Felelősségű Társaság (1053 Budapest, Reáltanoda u. 5.) valamint a Monolit Magyarország Ingatlanfejlesztő Korlátolt Felelősségű Társaság által benyújtott pályázat megfelel a pályázati felhívásban foglaltaknak, mindkét pályázót kiválasztja a második fordulóban való részvételre. Felkéri a polgármestert az eljárás lefolytatására. Felkéri a polgármestert, hogy kezdeményezze a Hubay Jenő tér 8. szám alatti épület bontására kiírt pályázat mind a két kiválasztott nyertesénél a második fordulóban történő tárgyalások lefolytatása során a Liva-malom tetőszerkezetének korhű, műemléki jellegű megépítéséhez szükséges nagy terek áthidalására alkalmas gerendák, tetőléccek, nagyméretű téglák és tetőcserepek ingyenes megszerzését és az Önkormányzat rendelkezésére bocsátását.	A Képviselő-testület 2017. november 28-i ülésére készült előterjesztés (2/47-277/2017.), melyet a Testület 765/2017. (XI.28.) ök. számú határozatában elfogadott. Pénzügyi fedezet biztosításra nincs szükség.	Főépítési Iroda	-	-	-

583/2017. (IX.26.)	Budapest Főváros XV. kerület Rákospalota, Pestújhely, Újpalota Önkormányzatának Képviselő-testülete felkéri a polgármestert, hogy tájékoztassa a Képviselő-testületet a 90989 hrsz-ú ingatlan (Liva-malom épülete és telke) kapcsolatban 2014. augusztusa óta megtett intézkedésekről és azok felelőseiről.	A Képviselő-testület 2018. január 29-i ülésére készül a jelen előterjesztés, amely tájékoztatást nyújt a Liva-malom ingatlan kapcsolatban tett intézkedésekről.	Városgazdálkodási Főosztály				-
584/2017. (IX.26.)	Budapest Főváros XV. kerület Rákospalota, Pestújhely, Újpalota Önkormányzatának Képviselő-testülete felkéri a polgármestert, hogy tájékoztassa a Képviselő-testületet a 90989 hrsz-ú ingatlanra (Liva-malom épülete és telke) fordított költségekről, tételesenkénti és költségnemenkénti bontásban, megjelölve a kifizetések címzettjeit.	A Képviselő-testület 2018. január 29-i ülésére készül a jelen előterjesztés, amely tájékoztatást nyújt a Liva-malom ingatlan kapcsolatban tett intézkedésekről.	Városgazdálkodási Főosztály				-
585/2017. (IX.26.)	Budapest Főváros XV. kerület Rákospalota, Pestújhely, Újpalota Önkormányzatának Képviselő-testülete felkéri a polgármestert a 90989 hrsz.-ú ingatlanra (Liva-malom épülete és telke) vonatkozó végre nem hajtott határozatok áttekintésére, s az okafogyott, végre nem hajtott határozatok végrehajtására vagy visszavonására.	A Képviselő-testület 2018. január 29-i ülésére készül a jelen előterjesztés, amely tájékoztatást nyújt a Liva-malom ingatlan kapcsolatban tett intézkedésekről.	Jegyzői Iroda				-
586/2017. (IX.26.)	Budapest Főváros XV. kerület Rákospalota, Pestújhely, Újpalota Önkormányzatának Képviselő-testülete felkéri a polgármestert, hogy hívjon össze a képviselők, a hivatal szakemberei és a lakosság bevonásával fórumot a Liva-malomban megvalósítandó LÁPok Háza, az új Rákospalotai Múzeum koncepciójának előzetes egyeztetésére.	A lakossági fórum 2017. november 23-án csütörtökön megrendezésre került.	Polgármesteri Kabinet	-	-		-
766/2017. (XI.28.)	Budapest Főváros XV. kerület Rákospalota, Pestújhely, Újpalota Önkormányzatának Képviselő-testülete felkéri a polgármestert, hogy az ingatlan-nyilvántartásban belterület 87643 helyrajzi számon felvett, természetben Budapest XV. kerület Hubay Jenő tér 8. szám alatti, kivett lakóház, udvar megnevezésű per-, teher-, és igénymentes ingatlanon található épület bontása során megmaradó, a Liva-malom felújítása során felhasználásra kerülő tetőgerenda, tetőléc, tetőcserepek és nagyméretű téglák tárolásának költségét bruttó 1.000.000,- Ft, azaz bruttó egymillió forint összeget a 2018. évi költségvetés tervezésekor terveztesse be.	Folyamatban, határidő: 2018.02.20.	Közgazdasági Főosztály	-	-		-

Összesen:

48 415 000

4 050 000

52 465 000

Budapest Főváros XV. kerületi Polgármesteri Hivatal
Hatósági Főosztály

1153 Bp., Bocskai u. 1-3. • 1601 Bp. Pf. 46. • Tel.: 305-3235 • Fax.: 305-3362 • hatosagifosztaly@bpxv.hu • www.bpxv.hu

Ügyiratszám: 7/100729-2//2017 Válaszában hivatkozzon az ügyiratszámunkra!

Ügyintézés helye: Igazgatási és Ügyfélszolgálati Osztály, Anyakönyvvezető

Ügyintéző: Szabó Mária, Tel.: 305-3372

Tárgy: Liwa-malom ügye

Népjóléti és Intézményfelügyeleti Főosztály
Reiszné Naszádi Magdolna főosztályvezető asszony részére

Helyben

Tisztelt Reiszné Naszádi Magdolna Főosztályvezető Asszony!

Megkeresésére válaszolva igazolom, hogy Liwa József (született: Budapest, 1876.01.12.) halálesete 1962.02.11-én Budapest 15. kerületében történt. A halotti anyakönyvben a 43/1962. folyószám alatt a születési családi és utóneve neve „Liwa József”.

Budapest, 2017. november 28.

Tisztelettel:

Szabó Mária
anyakönyvvezető

Kezdőlap (/hu/lear/)

/ Budapest Főváros Levéltára (/hu/lear/search/results/?query=LEVE=(BFL))

/ Közjegyzői okiratok (/hu/lear/search/results/?query=DB=(KOZJEGYZOI))

/ HU BFL - VII.168.a - 1895 - 0580

HU BFL - VII.168.a - 1895 - 0580

Levéltári jelzet	HU BFL - VII.168.a - 1895 - 0580
Adatbázis	Közjegyzői okiratok
Levéltári irategyüttes	VII.168.a - A jogszolgáltatás területi szervei. Görgei István közjegyző iratai. Okiratok
Ügytípus	adásvételi szerződés
Évszám	1895
Ügyszám	580
Ügyleírás	magyar

Résztvetők

Név Liwa József
Státus/foglalkozás háztulajdonos
Lakhely/telephely Budapest II. Kiszárda u. 10.

Név Liwa Józsefné Prikowits Teréz
Státus/foglalkozás háztulajdonos
Lakhely/telephely Budapest II. Kiszárda u. 10.

Név Spitzer Miksa, mint a Spitzer Gyula és Miksa cég
képviselője
Státus/foglalkozás cégtag
Lakhely/telephely Budapest V. Dorottya u. 3.

Név Spitzer Gyula és Miksa cég
Lakhely/telephely Budapest

[← Vissza \(../\)](#)

(view/)

Tartalomgazda

Budapest Főváros Levéltára (<http://bparchiv.hu/>)

Kapcsolatfelvétel ([//hungaricana.hu/hu/kapcsolatfelvetel?source=LT_BFL_SARUSI&record=https%3A//archives.hungaricana.hu/hu/lear/Kozjegyzoi/389426/print/](http://hungaricana.hu/hu/kapcsolatfelvetel?source=LT_BFL_SARUSI&record=https%3A//archives.hungaricana.hu/hu/lear/Kozjegyzoi/389426/print/))

© Copyright Info: A képek publikálása kizárólag a tartalomgazda beleegyezésével történhet. Kérését, megjegyzését a „Kapcsolatfelvétel” gombra kattintva küldheti el az adott intézménynek.

Aktakaland avagy kis(-)városi legendák

Sorozatunkban a helyi közbeszédben gyakran előforduló, helytörténeti vonatkozásokkal is bíró témák háttérében álló történeti tényeket vizsgáljuk, az írott forrásokból megismerhető adatok tárgyszerű közlésére törekszünk.

ADALÉKOK A „LIVA”-MALOM TÖRTÉNETÉHEZ

ÍRTA: Kiss Emília

A település határában mára már csak romjai-ban létező Liva-malom és a hozzá kapcsolódó történetek időről-időről felbukkannak a helyi közéletben. De vajon mi az, ami történeti adatokkal is bizonyítható a közösségi emlékezet által fenntartott városi legendákból? Írásunkban a malom technikai fejlesztésének állomásait próbáljuk meg nyomon követni, hogyan fejlődött ki az a sokféle vízhasználati funkció (malom, strandfürdő, halastó, jégtermelés), amely a működés utolsó fázisát jellemezte (1952-ben államosították).

Rákospalota falu közelében a feudális korban két malom működött a Szilas-patak vízi erejét felhasználva. Az ún. felső-malom a - mára már szintén csak romjaiban látható - egykori Növényolajgyár területén volt, a másik, az ún. alsó-malom a falu délkeleti határában, a Lucernás dűlő mellett. Ez utóbbi lett később – legutolsó tulajdonosa után elnevezve – a Liva-malom.

A XVIII. század közepe táján keletkezett források egyetlen malomról szólnak. A falu XVIII. századi birtokosának, az Ujfalussy családnak az

A malom és a molnárlakás. Florián János: Palotai táj című festmény részlete 1924-ből.

RÁKOSPALOTA PESTÚJHELY ÉS ÚJPALOTA HELYTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNYE

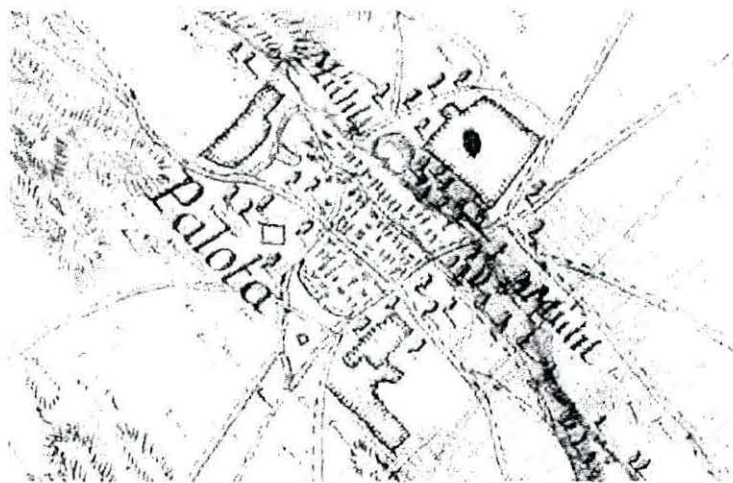
Pest és környékének áttekintő térképe.
Méretarány: 1:57600. (1775)
BUDAPEST FŐVÁROS LEVÉLTÁRA

iratai közt olvasható az az 1749-ből való összeírás, melyben említik, hogy „Községnek van 1 kövű malma, földesúr jogának elismerése és census fejében szerződés szerint fizetnek, ...”¹ Egy másik, nem sokkal későbbi, 1760-ban kelt adóösszeírás pedig a Palotán összeírt négy taksás² között egy molnárt említ.³

Egy 1775-ből származó, Pest és környékét ábrázoló térképen⁴ és az első katonai felmérés 1783-ban felvett térképszelvényén⁵ már két malom jelzése látható.

A XIX. század első felében zajló ipari fejlődés túlnötte Pest határait is, így a vállalkozó szellemű posztógyár-társtulajdonos Kanitz Joachim Rákospalotára jött és 1815-ben bérbe vette a gróf Károlyi családtól a palotai felsőmalmot, hogy ott saját költségén kallómalmot rendezzen be. Egyidejűleg vállalnia kellett a faluhoz tartozó mindkét malomépület felújítását. A fennmaradt kimutatásokból tudjuk, hogy az őrlőmalomra jóval nagyobb összeget kellett fordítania: 34.118,21 frt-ot, míg a kallómalomra 30.066,06 frt-ot⁶ Valószínűsíthető, hogy a későbbi Liva-malom épülete ekkor nyerte el építészeti kialakítását.

Az 1836. évi X. tc. előírta az úrbéres állomány, azaz a jobbágyi földek felmérését és a földesúri használatban álló területektől való elkülönítését, de a folyamat országsszerte hosszasan, gyakorta évtizedeken át elhúzódott - az 1848-as jobbágy-

felszabadítás közbejöttével. Palotán az úrbéri per 1860-ban zárult le véglegesen. Ekkortól indulhatott meg a paraszti közösség megerősödése és a gazdálkodás fejlődése.

1880-ban a falu képviselő testülete határozatot hozott arról, hogy 50 000 frt-ért megvásárolnák az uradalomtól a hús- és italmérési jogot, majd a kocsmá és malomregálét⁷ is.⁸

Egy 1881-ben felvett leltár tanúsága szerint ekkor a malomban az alábbi eszközök és berendezések voltak megtalálhatók, s egy kis lakóhelyiség is tartozott hozzá:

„Elismervény
1 db daráló láda
1 db vasalt meritske
3 db malom tengely fa - csak 2 db találtatott
2 db pitli szita
6 db (selyem szita) szajber - használhatlan
2 db vas kalapács
2 db vas szidol (:köemelő rúd)
2 db felöntő

1 Urbáriumok és összeírások a Magyar Országos Levéltárban - Urbaria et Conscriptioes Registrata UC74:49. Conscriptio. (1749) PC CD-ROM Magyar Országos Levéltár - Arcanum Adatbázis Kft., Budapest, év nélkül.

2 taksás: nem jobbágyi jogállású személy, aki adóí fizet a földesúrnak in: Wellmann Imre: A parasztnép sorsa Pest megyében kétszáz évvel ezelőtt tulajdon vallomásainak tükrében. (Mezőgazdaságtörténeti tanulmányok 3.) Magyar Mezőgazdasági Múzeum, Budapest, 1967. 365. p.

3 Wellmann I. 1967. 267. p.

4 Pest és környékének áttekintő térképe 1775. Budapest Főváros Levéltára. BFL XV.16.b.221/cop1 <http://mapire.eu>

5 Az első katonai felmérés. DVD ROM HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Térképtára - Arcanum Adatbázis Kft., Budapest, év nélkül.

6 dr. Czoma László (szerk.): Tanulmányok Rákospalota - Pestújhely történetéből. Budapest, 1974. 89. p.

7 regálék (királyi kisebb haszonvételek, bénéficia regalia): a földesurat illető haszonhajtó jogok, mint malom, mészárszék és — külön kiváltság alapján — vásár tartásának joga. Ezeket jobbágyközség, illetőleg egyes jobbágy csak a földesúr engedélyével, ellenszolgáltatás fejében gyakorolhatta. in: Wellmann I. 1967. 364. p. A fenti források alapján már 1749-ben is megváltották a palotai parasztok a malom használati jogot a földesúrtól.

8 A magyar parlament az 1890-es évek elején a malomtartást, mint földesúri privilégiumot eltörölte. v. ö. Czoma L. 1974. 195. p.

- 1 db hegyes csákány
 - 3 db korong rúd - rossz
 - 4 db malom kő - elkopott
 - 10 db csákány kő vágó - rossz
 - 2 db kő véső
 - 1 / egy kis szoba.
- Szerződésileg átvettem.

- 1881. April R. Palotán -
Kozma Pál molnár mester, mint bérlő⁹

1885-ben végre megegyeztek, s a földesúr 65000 frt-ért eladta a malom tulajdonjogát Rákospalota községnek. A vásárlások céljára a község banki kölcsönt vett fel 70.000 frt értékben. Azt remélték, hogy ha bérbe adják az italmérési és az örletési jogot, akkor ki tudják majd fizetni az évi 4 200 frt törlesztőrészletet (malom bére 700 frt, kocsmák bére 2100-2100 frt).¹⁰ A nagy összegű hitel felvétele azonban súlyos terhet jelentett a község számára, ez is lehet az egyik oka annak, hogy a malom bérbe- illetve eladásával kapcsolatos ügyek hosszú éveken át elhúzódtak.

A Helytörténeti Gyűjteményben¹¹ fellelhető legkorábbi malombérleti szerződés az 1891. március 25-én kelt *Haszonbér szerződés*, mely Rákospalota község előljárósága, valamint Chmelovszky József és neje Bingenheimer Betti között kötött a vízimalom, a hozzá tartozó lakóház és a hozzá tartozó rét 6 évre (1891.04.01 - 1897.03.31) történő haszonbérletéről, évi 692 frt-ért.

Két dologra érdemes itt felfigyelnünk. Egyrészt valószínűleg ebben az időben épült fel a malom melletti lakóház. Másrészt ekkor még a malmot és a malomhoz tartozó rétet együttes használatra engedte át a község a bérlőknek. Később ez megváltozott, a malomrétet külön bocsátották árverés alá, s mint azt a következőkben is látni fogjuk majd, a rét más személy általi hasznosítása sok nehézséget okozott a malom üzemeltetése szempontjából.

Elismervény. Rákospalota, 1881. április.
RÁKOSPALOTA PESTÚJHELY ÉS ÚJPALOTA HELYTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNYE

Elismervény

1. egy db darabos kőda
1. egy db szakt merítő
3. három db malom tungsza *in d 2 darab, labas talált*
2. két db malom kő *szajbar. használatkés*
2. két db (szajbar kő)
2. két db kő kalapács
2. két db vas szék / kőmáló rúd /
2. két db felvétel
1. egy db kővágó szerszám
3. három db "szajbar" kő
1. egy db "malom kő"
1. két db "malom kő" vágó
2. két db "kő" véső

1881. április 10.
R. Palotán 1881. április
Kozma Pál
molnár mester
mint bérlő

9 Rákospalota Pestújhely és Újpalota Helytörténeti Gyűjteménye – Történeti dokumentumok tára.

10 Czoma L. 1974. 195-196. p.

11 Rákospalota Pestújhely és Újpalota Helytörténeti Gyűjteménye

De egyelőre maradjunk 1891-ben. A haszonbérleti szerződés alább idézett pontjaiból képet alkothatunk malom korabeli technikai berendezéseinek állapotáról:

„8.) Kötelesek bérlők a vízi és fogas kerekeket 2 kövű úgy a zsilipeket is újjá alakítani, az összes szerszámokat saját költségükön megcsináltatni és mindezeket a bérlet elteltével jó karban a községnek átadni. ...

9.) Tartoznak a haszonbérlok a malomhoz vezető vizárkot, nem különben a víz fogó tavat minden évben saját költségükön kitisztíttatni, s a bérlet letelte után azokat tisztán és jó karban átadni; megjegyeztetvén, hogy a „Piócás” alsó részétől kezdve az árokban termő nád a bérlők tulajdonába megy át.”

De nem sokáig használták a bérlők a vízimalmot, mert 1892. június 24-én a község előljárósága jóváhagyta, hogy „Jelen haszonbérleti szerződés összes jogai és kötelezettségeivel átruháztatik Angl Ferenc úrra f. évi augusztus 1-től. ...” Az új bérlő beköltözésekor (1892. október 1.) újból leltárt készítettek:

„Felvétellett Rpalotán 1892 október 1én a közs. vizimalomnak átadása alkalmával Angl Ferenc bérlő úrnak.

- 1 daráló láda
- 1 vasalt mericske
- 2 malom tengely fa
- 2 vas kalapács
- 1 vas kő emelő rúd
- 2 felöntő
- 2 korong rúd
- 2 pár malom kő.”

A felsorolt tárgyakból és eszközökből látható, hogy a feudális korhoz képest szinte semmi változást nem tapasztalunk a technikai fejlettség tekintetében, csupán az őrlés mennyiségét növelték újabb malomkő(pár) beállításával.

Az első nagy technológiai változást az új bérlő, Angl Ferenc kezdeményezte. Erről tudósít a község 1892. október 2-án megtartott rendkívüli közgyűlésének jegyzőkönyvi kivonata:

„66. sz. I. tárgy: A községi vizimalom bérletére és átalakítására vonatkozólag Angl Ferencz által

benyújtott ajánlat tárgyalása. ... A személyesen is megjelent Angl Ferencz, - a közs. vizimalom ez idő szerinti bérlője előadja, hogy a község malmát a bemutatott tervrajz szerint hajlandó átalakítani, - gőzerőre átcsináltatni s a község nagy számú lakossága igényeinek megfelelően akképp átalakítani, hogy az eddigi botrányos, - s a lakosságnak nagy hátrányára szolgáló azon körülmény, hogy őrltetés végett a szomszéd falvakba kellett járni a lakosoknak - végképp megszűnnék. - Kéri a képviselő testületet, hogy ezen nagy költséggel járó átalakítás fejében 1897 évi ápril 1én lejárandó haszonbérleti időt 8 évvel hosszabbítsa meg, - vagyis 1905 évi ápril 1ig adja át neki a malmot haszonbérbe, - s ajánlat tevő kötelezi magát ezen idő alatt a jelenlegi haszonbért, - évenként 692 frtot fizetni. - A haszonbérleti idő leteltével az összes felszerelés ajánlat tevőé marad, meglévén a községnek azon joga, hogy a felszerelést becsáron megvásárolhassa, ha pedig továbbra is bérlet útján szándékozik a község a malmot értékesíteni, - egyenlő ajánlatok mellett Angl Ferenc birna elsőbbséggel; - abban az esteben, ha a község a felszerelést megváltaná, - vagy a malmot más venné haszonbérbe, - köteles azt oly állapotban, mint jelenleg leltár mellett átveszi, - 2 kőre berendezve, - átadni. -

A képviselő testület úgy a község, mint az egész lakosságra nézve ezen előadott ajánlatot kedvezőnek és előnyösnek tartván, - többek hozzá pótlása után a következő egyhangu Határozat hozott:

Az előadottak szerint Angl Ferenczcel a haszonbérleti szerződés 1905 évi ápril 1ig meghosszabbíttatik, - köteles évenként 692 frtot fizetni s a malmot saját költségén átalakítani s gőzerőre berendezni. - A szerződésnek ily értelemben leendő megkötésére az előljáróság utasíttatik.”

Fenti sorokból kiderül számunkra, vajon miért cserélt gazdát a malom ilyen rövid idő alatt, a bérleti idő leteltét megelőzően. A patak vízhozama nem volt mindig elegendő az őrletéshez, az év folyamán egyes időszakokban szüneteltetni kellett a működését, így valószínűleg nem is lehetett jövedelmező vállalkozás. A lakosságnak ilyenkor a szomszédos falvakban kellett őrltetnie a gabona-

neműeket. Angl Ferencz és neje Götz Magdolna rákospalotai lakosok szerződését tehát a hiányzó vízi energiát kipótolni hivatott gőzgép felállítására érdekében jelentősen meghosszabbították (6 évről 15 évre), egészen 1905. március 31-ig.

A fent idézett jegyzőkönyvben szereplő „*töb-
bék hozzá pótlása*” pedig azt jelentette, hogy a bérlőknek kötelezniük kellett magukat a gőzgép használatából eredő károk viselésére, „*robbanás
vagy más hasonnemű szerencsétlenség esetére a mi
gőzgépek alkalmazásánál előfordulhat*” a községtől nem követelhettek kártérítést, és helyre kell állí-
taniuk az átvételkor állapotot.

De nem csak a bérlő és a bérbeadó számára volt előnyös a malom technikai fejlesztése, hanem az általános technikai fejlődés is ezt követelte. Így olvashatjuk a M. Kir. Építészeti Hivatal 1892. december 31-én kelt állásfoglalásában:

1.) (A terv szerinti átalakítás műszakilag nem kifogásolható, mert nem érinti a vízi erő felhasználását, és bármikor visszaállítható.) ... „*a felállítandó gőzgép arra fog szolgálni, hogy a vízi erőt kiegészítse, illetőleg időszakonként pótolja.*

2.) *A malomnak gőzerővel való kiegészítése érdekében áll a községnek, mert a vízi erő, különösen az őszi hónapokban nem elegendő a malom hajtására, s e miatt az őrlés hosszabb időn át szünetelni kénytelen. Ezen okból igen valószínű, hogy a gőzerő berendezések engedélyezése nélkül a község a mostan megajánlott bérösszeget nem fogja megkaphatni. Sőt megtörténhetik, hogy másvalaki a községben gőzmalmot állít fel, s akkor a községi vízi malom, mert a vízi erő minden időben nem elégséges, teljesen elértéktelennítettik.*”

Újabb másfél év elteltével azonban a malom ismét gazdát cserélt. A tervezett fejlesztés megépítésére a bérlő, Angl Ferenc mai szóval élve „alvállalkozót” vett igénybe. Sajnálatos módon azonban nem tudta kifizetni, s ezen felül tetemes tartozást halmozott fel a bérleti díj megfizetése tekintetében is. 1894. szeptemberében Klaudy Lipót és neje Klaudy Róza újpesti lakosok

kérvénnyel fordultak Rákospalota község előljáróságához. Leírták, hogy 1893. október 1-jén szerződést kötöttek Angl Ferenczel, hogy a malmot 1 év alatt gőzmalmommá alakítják át, majd a berendezéseket bérbe adják neki a malombérlet egész időtartamára, azaz 1905. március 31-ig. A beadványban azt mondják, ők eleget tettek az ígéretüknek, a berendezéseket felszerelték „*s ugyanoda egy megfelelő gőzmozgonyt*” (sic!) is állítottak. Angl Ferenc azonban nem fizetett nekik semmit, s úgy tudják, a község felé is tartozása van. Kérelmezik, hogy a község nekik adja oda haszonbérbe a malmot, ha nem, akkor elviszik a gépeket. Az előljáróságnak sürgősen döntést kellett hoznia (1894. október 1.), melynek értelmében „*Jelen haszonbérleti szerződés a község képviselő testületének 73/94. sz. határozata értelmében összes jogai s kötelezettségeivel átruháztatik Klaudy Lipót úrra. és neje sz. Nüber Rozália.*”

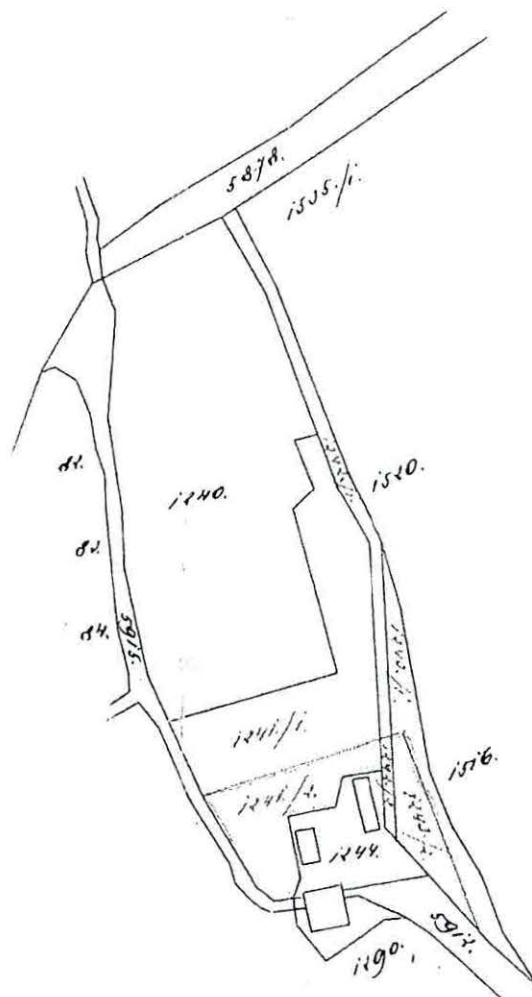
Ez a bérlő sem válhatott azonban sikeres vállalkozóvá, mert 1895-ben leégett a malom.¹² 1896. augusztus 5-ével „*A malom leégése folytán jelen bérleti szerződés megszűnt.*

A községre azonban továbbra is súlyosan nehezedtek rá a megváltási hitel törlesztőrészei és kamatai, és belátták, hogy más módon kell a malom gazdaságos üzemeltetéséről gondoskodniuk. Az eladás mellett döntöttek.

1896. december 14-én a község előljárósága adásvételi szerződést kötött Liva József és neje Prikovits Terézia rákospalotai lakosokkal a palotai 1241/2, 1242/2, 1243/2 (ekkor osztották meg ezeket a telkeket!) és 1244 hrsz-ú ingatlanok eladása tárgyában: összesen 1270 négyszögöl nagyságú terület, négyszögölenként 6 frtjával, összesen 7620 frt vételárért. A vevők 1000 frt-ot ekkor már megfizettek, a többit 5 év alatt (1901. december 31-ig) egyenlő részletekben kellett törleszteniük, 5 %-os kamattal. A szerződés igen szigorú elvárásokat fogalmazott meg a Liva házaspárral szemben. Így például kimondta, hogy:

12 Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye 1898. április 20-i közgyűlésének 686. sz. határozata szövegében. Rákospalota Pestújhely és Újpalota Helytörténeti Gyűjteménye

Vázlatrajz a malomhoz tartozó
ingatlanok megosztásáról. 1898.
RÁKOSPALOTA PESTŰHELY ÉS ÚJPALOTA HELYTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNYE

törvényhatósági jóváhagyása után a vevők kötelesek 1 éven belül „gőzmalmot és fürdőhelyiséget építeni, s azokat legalább 25 éven át üzemben tartani”.

Az építkezés megkezdése előtt a terveket kötelesek benyújtani a községhez, s csak annak jóváhagyása után kezdhetik el a munkálatokat.

„...Amennyiben azonban a malom és a fürdő üzemmel a jelen jogügylet tárgyát képező ingatlant átszelő patak vizének szabad használata természet-szerűleg vele jár, - eladó község a kizárólag csak is ezen üzemhez szükséges víz szabad használatát vevőknek átadja oly kikötéssel azonban, hogy a községnek bármikor és bármilyen célra lenne szüksége a patak vizére, - vevők mindig kötelesek a víznek a község általi használatát megengednie, - természetesen a malom és fürdő üzemben tartásának hátránya nélkül.”

Ha nem teljesítik az kiszabott időre a vételár részletek megfizetését „vevők elvesztik az általuk tett összes fizetéseket s a község tulajdonába mennek át az ingatlanon esetleg már létező összes építmények és berendezések, melyekért vevők kártalanítást nem követelhetnek”.

A telekkönyvi átírást csak akkor engedélyezi a község, ha a vételárnak legalább a felét már kifizették a vevők. (1897. március 1-jén Tóth István bíró hozzájárult az adásvétel telekkönyvi bejegyzéshez, mert újabb 3020 frt-ot befizettek.)

A szerződés hatályba lépése: vevők számára azonnali, a községnek csak a törvényhatósági bejegyzés után. (Ez majd csak 1898. április 20-án történt meg.)

Az 1898. február 12-i keltezésű „Pótszerződés” pontjai is a kötelezettségeket erősítik meg: Liva József és neje egyetemlegesen kötelezettek, a gőz-

malom és fürdő 25 éves fenntartási kötelezettsége a telekkönyvbe is bejegyzendő, és hogy a vevők tulajdonjogát csak akkor lehet bejegyezni, ha már felépítették a gőzmalmot és a fürdőt. Ha utóbbi kitétel nem teljesül, minden addigi befektetést elveszítenek.

Az adásvételi szerződés megyei törvényhatósági bejegyzése majdnem másfél éves késéssel, 1898. április 20-án történt meg. Néhány sort idézünk a határozat indoklásából: „...jóváhagyandó volt az eladásra vonatkozó határozat és szerződés azért, mert a megmaradó malomrét jövedelme és a helyi viszonyoknak megfelelő 6 frtos vételár kamatával a községnek az addigi törzsvagyon jövedelem biztosítva marad, azon kívül a fürdő létesítésének biztosításával közérdekű szükséglet nyer kielégítést.”¹³ A község számára tehát gyakorlatilag ugyanazok a jövedelmek

13 Uonnan.

voltak biztosítva, mint amikor még bérbébe adták a malmot, csupán a fenntartási és fejlesztési kötelezettség háramlott át az új tulajdonosra...

Az idő egyre előrébb haladt, egyre inkább közeledett a szerződés lejárat. Mivel az építkezés addig nem kezdődött meg, 1900-ban megpróbálta a község beperelni a Liva családot, s visszaszerezni a malmot, de nem jártak sikerrel. A hosszadalmas adminisztrációs út egyik szakaszának lezárultával tehát Liváék végre elkezdhetnék volna az építkezést, de csak újabb másfél év múlva, épp a lejárat előtt, 1901-ben adta ki az engedélyt az illetékes vízügyi hatóság ifj. Liva József és ifj. Huszár József részére - Liva Józsefné folyamodványa nyomán - hogy az adásvételi szerződésben vállalt fejlesztéshez szükséges alábbi létesítményeket megépíttessék:

- 1.) Új építmények: malomfő vagy malombukó, árapasztó mellékág, uszodai zsilip.
- 2.) Vízállás küszöb: 102,21 m, maximális duzzasztás 102,85 m. Kerékszög: 120 cm, szabadzúgó: 50 cm.
- 3.) *„...köteleztetnek a malomfő felett mintegy 510 méternyi távolságban a Szilas patak balpartjából kiágazó a Káposztás dűlőt át szelő és a malomfő alatt 130 méternyi távolságban a Szilas patak főágába visszatorokolló mellékág medrét” 1 m szélességben, 1 lábas oldallejtéssel „állandóan kitisztítani és fenntartani”.*
- 4.) Az árapasztó mellékág felső végén 102,20 m küszöb magasságú 1 m nyílású zsilip, felső széle 102,90 m legyen, a malomfőnél maximum 102,85 m legyen a vízállás szintje.
- 5.) A malomfő felett 16 méterrel található uszodai zsilip a patak jobb partján lévő uszodába terelje a patak vizét.
- 6.) A malomfőtől felfelé 750 méteren kötelesek a patak medrét 2 m fenékszélességben 1 lábas oldallejtéssel tisztán tartani.

Az engedély 50 évre szól, s a kézbesítéstől számítva 6 hónapon belül kötelesek voltak az építkezést befejezni. Ezen a helyen külön ugyan nem említi meg forrásunk, de természetesen a szerződésben foglalt gőzgép is beszerelésre került. Arra gondolhatnánk, hogy a malom működtetésének ügye ekkortól hosszú időre rendeződött, s a család nyugodtan dolgozhatott saját üzemében, biztosítva megélhetését.

A történeti tények azonban arról tudósítanak bennünket, hogy a malom új tulajdonosai és a régi tulajdonos, a község közötti viszony a következő évtizedekben sem volt teljesen felhőtlen.

A Liváéknak eladott telkek megosztása révén a „malom melletti rét” tulajdonjoga mindvégig a községé maradt, s továbbra is haszonbérbe adásával próbálták jövedelemre szert tenni. (Vizenyős terület volt, így kétféle hasznot hajtott már korábban is: nyáron kaszáló volt, télen pedig a Szilas oda kiáradt és megfagyott vizét jégtermelésre használták.) A haszonbérleti jogot rendszeresen árverésre bocsátotta a község.

A malom eladását követő első árverésen Liva József licitált a legmagasabb összegben, így 1897. január 1-jén megkötöttetett 3 évre (1897. január 1-től 1899. december 31-ig) a haszonbéri szerződés Rákospalota község előljárósága, illetve Liva József és neje között a „malom melletti rétekről”:

- *a bérlő köteles évente 6 m³-nyi jégverem megtöltésére szükséges jeget a községnek ingyen kiszolgáltatni*

- *csakis kaszálónak használhatja nyáron, télen pedig jégtermelésre*

- *nem építhet rá, albérletbe nem adhatja.*

Orvosi

Lejzso könyv

ett Rákospalotán 1906 december hó 2-jén
A Rákospalota község tulajdonát képező u. u. melegek
vel kapcsolatban a következők a feltevések.

Orvosi feltevések.

- 1) A házban tartott 1907 ján 1-től egyenlősen
közvetlen 5 ére vagyis 1907, 1908, 1909 december
31-ig.
- 2) A község területén mindenek először fizetendő a községi
pénztárs feltevéseit.
- 3) Orvosi községi kötelezők övédek minden
a községi melegeknek elvett bíró beszéket 100 koronát
közvetlen befizetési, mely övédek a beendő bíró -
től visszatartatik s az utolsó községi feltevések függ betudat -
ni.
- 4) Bíró kötelező a beélt réten termelt jépből
a község részére egy 6 m³ jépvonum megfizetési -
hez szükséges jéget minden háztartásnak melynek jéget
átengedni.
- 5) A község területén képezni megatható földet elhor -
dani nem szabad.
- 6) A község területén a réti jévből állapota hon -
a községnek visszatartandó.
- 7) A réten építkezés meg nem engedhető.
- 8) A réti a község ideje alatt al községi hí nem
adható.
- 9) Bíró, beengedési a község ideje alatt semmi
mire alatt jéget nem tarthat.

10). Or merrindene mibbsany belveget is anaris hollisiget
 beilo fineli.
 Kelt mift.

Josef Wanga Antal
 heno

A fele anaris feltetelek a jelenkorok elott felolvas-
 latonak mehet betartani mellett a 100-100 koras-
 vadaknak a kossigi beo kerihen valo beszere-
 veni letese mellett anarisok mek jelutkelek.

1) ifj. Liva Josef. 400 kor. 450 k. 600 k. 610 k.
 615 k. 620 k. 650 k. 700 k.

2) Livan Josef. 200 kor.

3) Anarin Ferenc. 400 k. 500 k. 600 k. 610 k.
 616 k. 630 k. 670 k. 800 k.

Or anaris 5 persenyi saroranal befejitetven
 a legtolet igis Anarin Ferenc. janneia 800 kor
 nyolcanso korua kir harankor mellett keittelek.
 An vadakat abulint anarisok beilo kiriteleivel
 kirany melhul felvettik. if. Liva Josef

Wanga Antal
 heno

Kelt.

Anarin Ferenc

Wanga Antal
 heno

Anarin Ferenc
 heno

Anarin Ferenc

BUDAPESTI M. KIR.
KULTURMÉRNÖKI HIVATAL
BUDAPEST,
VIZISZÉNTUTÓZSA 5-7. SZ.

ad. 1765/1913. sz. n. n.

Érdekes eljárási ügy

R á k o s p a l o t a .

1891/1913. számú megkeresésre hivatkozással értesítjük, hogy a Liva József rákospalotai malom tulajdonos elleni a víz túl magas duzzasztása miatt emelt panasz tárgyában f. évi október hó 9-án hivatalunk helyszíni szemlét illelve bevérdőrel tartott.

A mérésből megállapítható, hogy a Liva fölé malomnál a hatóságilag engedélyezett magasságnál /:102-65/ a vizet magasabbra duzzasztani nem is lehet, mert a mint a víz a fenti helyért elérte a szilipetáblák totajón átbukik a a nádorba vízszel folyik.

A bevérdőrelnél a duzzasztott víz magassága 160.76 nak találtatott vagyis 8 cm.-rel alacsonyabbnak, mint az engedélyezett magasság.

Budapest, 1913. október hó 11-én.

műszaki tanácsos,
a hivatal főnöke.

Budapesti M. Kir. Kulturmérnöki Hivatal leirata (szakvéleménye) a Liva József elleni panasszal kapcsolatban. 1913.

RÁKOSPALOTA PESTÜJHELY ÉS ÚJPALOTA
HELYTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNYE

Zsarnoviczky Dániel, Kossuth u. 5. szám alatti lakos, borkereskedő és vendéglős panaszt tett Liva József ellen. Sérelmezi, hogy 1901. január 1. óta bérlő 6 évre szólóan a Piócás rétet (kb. 3 hold), „*hogy ott a téli időben jeget termeljen*”, de ehhez nincs elegendő víz. Kérvényezi, hogy a község elöljárósága a malomtulajdonostól eszközölje ki a községet joggal megillető vízhasználat átengedését az ő számára, minek fejében „*hajlandó a községnek a réten termelendő jégből annyi jeget szolgáltatni, amennyi a községi jégverem megtöltésére szükséges*”.

Ez a beadvány jó indoknak látszott arra, hogy a község (megint) megpróbálja visszaszerezni a malmot. Ezért még aznap állásfoglalás-kéréssel fordultak a Budapesti M. Kir. Kulturmérnöki Hivatalhoz, hogy ha a malomtulajdonos nem engedi meg a községnek a szabad vízhasználatot, akkor felbontottnak lehet-e tekinteni a szerződést, és visszazáll-e a malom a községre?

A malom természetesen Liváék tulajdona maradt, de a megyei alispán 1910-beli engedélye alapján tűrniük kellett, hogy „Zsarnoviczky Dániel rákospalotai lakos a következő határozatok szoros megtartásának kötelezettsége mellett engedélyt nyert ... jégtermelési vizimunkálatokat létesíteni és fenntartani”. Azaz: megásathatta a „jégtermelési medenczét”, elkészíthette a medencéhez vezető „zsilipes csőátereszt” az akkori 1457 hrsz-ú területen töltésekkel körülveve és leásva, azzal a

A fennmaradt iratanyag tanúsága szerint azonban Livának - kellő tőke hiányában - a későbbiekben nem sikerült eléggé kedvező ajánlatokat tennie, mert a hasznok szedésének jogát 1904 - 1908 között több árverési cikluson át Amrein Ferenc (vendéglős) részére engedte át a község.

A malom közelében fekvő rét másik része az *Alsó rét* (más néven *Piócás*) nevű határrész volt.¹⁴ Készpénz-jövedelem szerzés céljából ezt is haszonbérbe adta a község. Egy 1908. december 2-án kelt jegyzőkönyvben azt olvassuk, hogy

14 A fentiekben vélhetően az egykori *Káposztás* nevű rétről esik szó, ennek másik része volt az ún. *Alsó rét*. Forrás: Székely László: Rákospalota r. t. város legújabb térképe iskolai használatra. 1:20 000 Rákospalota, 1930 k.

feltétellel, hogy a „Kispatak”-tól 4 m-es földszívet hagyva vezetheti el a balparti töltésben a fenék mélységében a 6 m hosszú, 30 cm átmérőjű, teljesen lezárható betoncsövet, melyen át november - december - január - február hónapokban vizet vételezhetett a patakából.

A Helytörténeti Gyűjteményben található akta itt lassan lezárul, a malom későbbi történetét illetően újabb levéltári- és szóbeli forrásokat kell majd megszólaltatni. Feltételezhetjük azonban, hogy a későbbiekben sem zajlott a történet kevesebb bonyodalommal, mert az utolsónak keletkezett iratok közt azt olvashatjuk, hogy még 1913-ban is érkezett panasz a Liva családra a víz túl magasra való felduzzasztása miatt...

Hogy miért volt érdemes ennyire részletgazdagon szólni a fentebb ismertetett tényekről? Talán azért, mert általuk árnyaltabb képet kapunk a malomhoz kapcsolódó legendák által megörökített „aranykor” – az 1920-30-as évek – leleményessége (malom, strand, halastó) mögött meghúzódó gazdasági szükségsszerűségekről is. Arról, hogy a XIX-XX. század fordulóján időről-időre kevés volt a Szilas-patak vízhozama a malomüzem működtetéséhez, elsősorban ezért vált szükségessé újabb és újabb technikai fejlesztése, a kiegészítő jövedelemforrások beiktatása. De még a folyamatos modernizáció sem volt elegendő ahhoz, hogy idővel alkalmazottakat is foglalkoztató kisüzem válhasson belőle, sosem lépte túl a családi vállalkozás kereteit.

Ahhoz azonban elég sikeres kisvállalkozás volt, hogy mások is fenjék rá a fogukat, úgy tűnik, időről-időre megjelent a község elöljáróságánál valaki, aki megpróbált okot szolgáltatni a Liváékkal kötött szerződés felbontására. (Akkor még hosszú éveken át voltak kénytelenek fizetni a vételár-részleteket.) A község pedig a korábban felvett tetemes kölcsön miatt volt kénytelen egyre több és több készpénz bevételt előteremteni a bérbeadások révén, ezért kénytelen volt utat engedni ezeknek az egyéni próbálkozásoknak.

Tanulságok? Leginkább az a közhely állapítható meg esetünkben is, hogy a dolgok sohasem egyszerűen „fehérek vagy feketék”, de semmiképp sem aranyzínűek...

Kallómalom

A gyapjúszővet anyagok nedves állapotban való mechanikai tömörítésére szolgáló, vízi energiával működő gép, amely a vízikerek forgó mozgását egy erős emelő, lendítő karokkal felszerelt tuskés főtengely segítségével súlyos ütőfejek ritmikus fel-emelésére, ill. leejtésére hasznosította. Az ütőfejek a nedves szövetet tartalmazó vályúba zuhantak. Előfordult, hogy az ütőfejeket rugalmas nyelekre szerelték, hogy az ütés erejét fokozzák. A súlyos ütőbot az alatta levő vályúban nedvesen tartott (állandóan locsolt) gyapjúszővetet folyamatosan döngöli. Ettől a gyapjúsálak összezsugorodnak, a szövet szelvében-hosszában összemegy, egyszersmind vastagabb, tömöttebb lesz.

FORRÁS: MAGYAR NÉPRAJZI LEXIKON
[HTTP://MEK.OSZK.HU/02100/02115/HTML/2-1795.HTML](http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/2-1795.html)

Patakmalom

Kiseb állandó vagy időszakos vízfolyás mellett felépített malomszerkezet és építmény, amely a vízfolyás menti szintkülönbségekből származó gravitációs energiát a malomszerkezet meghajtására használja fel. A vízfolyás medrében malomgátat emelnek, amellyel a vizet megduzzasztják, s a természetes medernél magasabb szinten vezetett ázott, épített vagy deszkából készített, akár állványokon álló csatornával, malomárokka a malomhelyre vezetik. A malomgátba is és a malomárkoka is zsillipeket építenek be, hogy a tárolt víz mennyiségét szabályozzák, s a malomra vezetett vizet szükség szerint visszatarthassák, hogy a malomgépezetet nyugalmi helyzetében tarthassák, pl. azon javításokat végezhessenek.

Az ún. alul csapó malmok esetében az áramló vizet a vizeskerék alsó széléhez vezették, s a víz a lapátok ellenállását leküzdve végzett munkát. – A patakmalomnak nagyságrendben különféle típusai voltak aszerint, hogy hány vizeskereke üzemelt, ill. hány kőpár dolgozott benne.

FORRÁS: MAGYAR NÉPRAJZI LEXIKON,
[HTTP://MEK.OSZK.HU/02100/02115/HTML/4-530.HTML](http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/4-530.html)